



Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto

22.3.2024

Sisäministeriölle

VN/5349/2024

Hallituksen esitysluonnos laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumisesta

Lausunnolla olevassa hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi laki väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi. Esityksen tavoitteena on tehokkaasti torjua maahantulon välineellistämisen muodossa Suomeen kohdistettavaa painostamista ja vahvistaa rajaturvallisuutta. Tavoitteena on varautua maahantulon välineellistämisen vakavimpiin tilanteisiin ja varmistaa viranomaisten toimintamahdollisuudet myös niiden aikana.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden vallitessa valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää rajoittaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista rajatulla osalla Suomen valtakunnanraja ja sen välittömässä läheisyydessä Suomen täysivaltaisuuden tai kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi. Tarve rajoituspäätöksen tekemiselle todettaisiin yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa. Päätöksen voisi tehdä enintään kuukauden ajaksi kerrallaan.

Jos valtioneuvosto olisi tehnyt edellä tarkoitetun päätöksen, päätöksessä tarkoitetulla alueella vaikuttamisen välineenä olevan maahantulijan maahanpääsy estettäisiin, hänet poistettaisiin maasta ja hänet ohjattaisiin siirtymään paikkaan, jossa kansainvälistä suojelua koskevia hakemuksia otetaan vastaan. Maahantulijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otettaisiin kuitenkin vastaan tietyissä poikkeustapauksissa. Ehdotettu sääntely ei rajoittaisi kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista muualla kuin valtioneuvoston päätöksessä tarkoitetulla alueella.

Esitysluonnoksen mukaan esitetty uusi laki toisi olennaisen ratkaisun siihen, että Venäjä pystyy halutessaan luomaan pitkäaikaisen häiriötilanteen Suomen itärajalle välineellistämällä maahantuliijoita.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) kiittää mahdollisuudesta lausua esitysluonnoksesta. MLL tarkastelee esitysluonnosta erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta.

Ehdotettuun lakiin liittyy useita perus- ja ihmisoikeusongelmia ja sen toimeenpanoon epävarmuustekijöitä, joita lakiluonnoksessa on tuotu hyvin esille. Suomelle on olennaisen tärkeää noudattaa kansainvälistä sääntöperustaista järjestelmää, perus- ja ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta. Venäjä sen sijaan pyrkii kaikin keinoin heikentämään näitä.

Venäjän tavoitteena on murentaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Tähän tavoitteeseen Venäjä pyrkii myös välineellistämällä maahantuloa naapurimaihinsa.



Jos perus- ja ihmisoikeuksien ydinalueeseen, kuten ehdottomaan palautuskieltoon (non-refoulement), tehdään rajoituksia, Venäjä saavuttaa tavoitteensa. Suomi sen sijaan menettää uskottavuuttaan kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita kunnioittavana ja noudattavana valtiona. Tällä voi olla kielteisiä vaikutuksia Suomen asemaan kansainvälisillä areenoilla. MLL myös korostaa, että lain toimeenpano voi muodostua erityisen vaikeaksi, mikäli Venäjä kieltäytyy vastaanottamasta Suomesta poistettavia henkilöitä, jolloin lain toimeenpanossa joudutaan perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta erittäin vaikeaan tilanteeseen. Yhtenä keinona ehkäistä Venäjän välineellistämää maahantuloa on lisätä kolmansiin maihin suunnattua viestintää ja tiedotusta.

Ehdotetun lain mukaan valtioneuvoston yleisistunto voisi laissa säädetyin edellytyksin päättää rajoittaa määräaikaisesti kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista Suomen valtakunnanrajalla ja sen välittömässä läheisyydessä. Ehdotetun lain 5 §:n mukaan ”maahantulijan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otetaan kuitenkin vastaan, jos se on toimivaltaisen viranomaisen tekemän tapauskohtaisen arvion mukaan tarpeen lapsen, vammaisen henkilön tai muun erityisen haavoittuvassa asemassa olevan henkilön oikeuksien turvaamiseksi taikka jos voidaan riittävällä varmuudella arvioida, että henkilö on todellisessa vaarassa joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen tai muun epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi”. MLL pitää välttämättömänä, että 5 §:ään säädetään kyseinen poikkeus.

Kuitenkin lakiehdotuksen 5 § on muotoilultaan väljä ja jättää liiaksi tulkinnanvaraa eikä turvaa riittävällä tavalla niiden oikeuksien toteutumista, joita säännöksellä halutaan suojata. Säännöksestä ei käy riittävän tarkasti ilmi se, mitä esim. esitysluonnoksessa vaikutusten arvioinnissa (s. 41) todetaan: ”Ehdotuksen 5 §:ssä säädetyin poikkeuksen mukaan lapsen kansainvälistä suojelua koskeva hakemus *otettaisiin lähtökohtaisesti vastaan*”. MLL painottaa, että pykälä tulee kirjoittaa vahvemmin lasten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksien toteutumista silmällä pitäen. Säännöksestä on käytävä ilmi, että lasten osalta viranomaistoiminnassa lapsen etu on aina ensisijainen harkintaperuste (YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artikla). Lapsia ovat lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt (LOS 1 art.).

Ehdotuksen vaikutusten arviointiin on myös kirjattu, että ”säännöksen säännöskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille, että tilanteessa, jossa lapsen hakemus otettaisiin vastaan, arvioitaisiin tapauskohtaisesti tarve vastaanottaa lapsen lisäksi myös hänen perheenjäsentensä hakemus” (s. 41). MLL korostaa, että lapsen perhe-elämän suoja on vahvasti turvattu perus- ja ihmisoikeutena. Perheyhteyden periaate on myös vahva oikeusperiaate lapsioikeudessa. Tästä syystä 5 §:ään on kirjattava yksiselitteisesti se, että lapsen hakemuksen vastaanottamisen yhteydessä, otetaan vastaan myös hänen kanssaan olevien perheenjäsenten kansainvälistä suojelua koskevat hakemukset.

Lakiehdotuksessa lapsen oikeuksien toteutumisen vaarantaa myös se merkittävä ongelma, että sääntelystä puuttuvat oikeusturvakeinot ja arviointi jää/on yksittäisten viranomaisten arvioitavaksi. MLL painottaa, että lain soveltaminen käytännössä on monissa tilanteissa vaikeaa, kuten esitysluonnoksessa tuodaan hyvin



esiin. Esimerkiksi erityisiä ongelmatilanteita voi liittyä 16–17-vuotiaiden tunnistamiseen alaikäisiksi pelkän ulkonäön perusteella, jos esimerkiksi henkilöpaperit puuttuvat tai ovat puutteellisia. Sama ongelma koskee muun muassa sellaisia vammaisia tai sairaita henkilöitä, joiden vamma tai sairaus ei ole helposti havaittavissa ulkonäön perusteella. Myös muusta syystä johtuva erityisen haavoittuva asema voi olla hankalaa tunnistaa ilman tarkempaa selvittämistä.

Käytännössä sen tunnistaminen, onko henkilö alaikäinen tai onko hänellä jokin vamma tai sairaus tai joku muu hakemuksen jättämiseen oikeuttava syy, vaatii laaja-alaista ja hyvää osaamista ja ammattilaisen asiantuntemusta sekä riittävää aikaa asian arvioimiseen. Vaikka esityksessä tuodaan esille viranomaisten huolellisen ohjeistuksen ja koulutuksen tarve, on kuitenkin syytä epäillä, että hyvänkin koulutuksen jälkeen viranomaisilla on vain hyvin rajalliset mahdollisuudet suoriutua tästä vaativasta tehtävästä. Hyvin todennäköistä on, että hakemuksia jäisi tosiasiallisesti vastaanottamatta niiltä henkilöiltä, jotka olisivat siihen lain 5 §:n perusteella oikeutettuja. Näin ollen näiden ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen vaarantuisi vakavalla tavalla.

MLL pitää ongelmallisena, että perus- ja ihmisoikeuksien kannalta näin merkittävää lakiesitystä on valmisteltu kiireellä ja lausuntoaika on vain hieman yli viikko. Vaikka perus- ja ihmisoikeusperustaa onkin selvitetty valmistelun pohjaksi, se jää irralliseksi pykäläehdotuksista eivätkä valmistelussa tehdyt ratkaisut riittävällä tavalla mahdollista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Helsingissä 22.3.2024

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa
pääsihteeri

Esa Iivonen
vaikuttamistyön johtaja

Kirsi Pollari
erityisasiantuntija